NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 12824

FOLKSTIMLEKHE GESHIKHTN, 1

Isaac Leib Peretz

The original of this title comes from the permanent collection of the YIVO Institute for Jewish Research, New York, NY

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יוגנט = ביבליאָטעק

י. ל. פרץ
פאָלקסטימלעכע געשיכטן

2

יוחנן וואַסערטרעגער

דער באָס

פאַרלאַג „שולאונלעבן"

יוגנט־ביבליאָטעק

י. ל. פּרץ

*

פֿאָלקסטימלעכע געשיכטן

2

יוחנן וואַסערטרעגער

דער באָס

באַאַרבעט פֿאַר יוגנט / פערטע און פיפטע טויזנט

פֿאַרלאַג „שול און לעבן“ ־ וואַרשע 1922

BIBLJOTEKA DLA MŁODZIEŻY
I. L. PEREC / JOCHONON
WASERTREGER. / DER BAS.
WYDAWNICTWO „SZKOŁA i ŻYCIE":
WARSZAWA, NOWOLIPKI 41/6
1922

DRUKARNIA I. RAJCHMANA,
WARSZAWA, KARMELICKA 15.

יוחנן וואסערטרעגער.

און די מעשה, וואס איך וויל אייך דא דערציילן, האב איך בקבלה פון מיין זיידן, עליו השלום, וואס האט די זכיה געהאט צו זיין אן איינגייער ביים „אורח חיים" אין שטוב, און האט עס, במעמד פון נאך בעלי-בתים חשובים, געהערט מפיו הקדוש — פון „אורח חיים'ס" הייליגע לעפצן.

און אנגעהויבן האט זיך די מעשה אזוי:

אין דער-פרי, באלד נאך שחרית, זיצט זיך דער „אורח-חיים", כמנהגו, אין קליינעם בית-המדרש'ל פאר'ן אנבייסן, און קוקט אין א ספר אריין. נישט ווייט פון איס זיצן און ריידן צווישן זיך שטיל די דיינים; עס איז גראד קיין דין תורה נישט געווען. און נאך א ביסל ווייטער — די תלמידים, דעם „אורח-חיים'ס".

אין מיטן דערהערט זיך פון גאס א קול: „צדקה תציל ממות" און א קלונג מיט דער פושקע. זאגט מען „ברוך דין אמת". מען ווייסט, וואס עס באטייט: נאך פאר שחרית האט מען געגעבן צוויי קלעפ אין טויער און געזאגט, אז יוחנן וואסער-טרעגער איז נפטר געווארן אין הקדש.

ווערט אבער דער „אורח חיים" פארענדערט אויפ'ן פנים, הייסט זיך דערלאנגען דעם שטעקן מיטן ספאדיק, און זאגט — ער גייט צו דער לויה.

מילא, אַז דער „אורח חיים" גייט, גייען די דיינים אויך מיט; נעמען די תּלמידים רשות און גייען אויך. און אַזוי — אַנדערע, וואָס זענען גראָד געווען אין קליינעם בית המדרש׳ל. קומט מען אין גאַס אַריין. זעען די גאַס-מענטשן, ווער עס גייט, גייט מען מיט; פאַרמאַכט מען די קלייטן און מען גייט. קוקט עמעץ פון בית-המדרש דורך אַ פענסטער אַרויס און זעט די לויה, איז ער מודיע דעם בית המדרש-עולם, פאַרמאַכט מען די גמרות און מען לויפט אַראָפּ צו דער לויה. הכלל—די שטאָט גייט, קינד און גייט!

מען גייט און מען הידוש׳ט זיך: וואָס איז?

— דער נפטר איז געווען אַ פּשוט׳ער ייד... אמת, אַרום-געטראָגן קאַלט וואַסער פאַר די לומדים. אָבער אַזאַ לויה?

געווען נאָך אַ תהלים-זאָגער, אָבער די עברי זיינע! מען פלעגט זיך קוים איינהאַלטן פאַר געלעכטער..

און וואָס נאָך? אַ נהגה מיגיע כפּו; ביז אין דער לעצ-טער רגע קיין מתנת בשר ודם נישט גענומען—נו הכלל?

און דער „אורח חיים" גייט... איין גאַס. נאָך אַ גאַס.. אַ ווינט און אַ גליטש, עס קילט אין אַלע אברים. און ער גייט אַרויס פון שטאָט, לייגט די האַנט אויף אַ מטה-שטאַנג און פירט די מטה אויפ׳ן בית החיים, גייט אַריין צו דער טהרה...

פאַרשטייט מען, אַז עס איז נישט פּשוט!

און געווען איז דאָס דאָנערשטאָג. פרייטאָג איז פרייטאָג; דער עולם איז פאַרנומען, מען גרייט זיך צו לכבוד שבת; מוצאי שבת, קוים דערלעבט, מאַכט דער זיידע, עליו השלום, געשווינד אָפּ הבדלה און לויפט צום „אורח חיים". און קומען קומט ער צום „אורח-חיים" נישט אַליין; אויפ׳ן וועג האָבן זיך צו אים מצרף געווען נאָך עטלעכע בעלי-בתים, און לומדים... קומען זיי צום „אורח-חיים" אין שטוב אַריין, „גוט וואָך ,רבי!"

„גוט אָר, בעלי-בתּים!“ די רבי׳צין איז מיט עפּעס וואָס מכבד. זעצט מען זיך צום טיש; די רבי׳צין גייט זיך צו זיך אין שטוב אַריין,—מילא, מען וועט דאָך ניט אַרויס פון דער הע-לער הויט מיט׳ן עצם-ענין—מאַכט מען פריער אַ שמועס מכח דער קהילה.

איז דאָך דער אורח-חיים אַ קלוגער ייִד געווען, שמייכלט ער: ער האָט באַלד געוואוסט נאָך וואָס זיי זענען געקומען...

זענען זיי זיך מודה: אמת—זאָגן זיי—אַזאַ מעשה נורא... זאָגט זיי דער אורח חיים:

— זייט וויסן, רבותי, אַז עס איז נפטר געוואָרן אַ ייִד, וואָס האָט געהאַט אַ חוש הריח צו דערקענען לומדי תורה, וואָס אַן אורח חיים האָט עס ניט. און דערצו אַ ייִד, וואָס האָט מער געפּועל׳ט מיט דער האַק און דער גראָבער האַנט, ווי דער אורח-חיים מיט די כוונות אין מח...

גאַפט מען: מען האָט פון קיין פּתרון, פון קיין חלום ניט געוואוסט... דער אורח-חיים האָט גאָר קיינמאָל דערפון קיין וואָרט ניט גערעדט...

— עס איז געווען אַ סוד, — זאָגט דער אורח-חיים.

דער ייִד,—זאָגט ער — האָט ניט געוואָלט נתגלה ווערן, און אַז עס איז געשען אַ מעשה, און ער האָט מיר געמוזט אַנטפּלעקן, האָט ער גענומען ביי מיר דאָס וואָרט, אַז בחייו וועל איך שווייגן.

נאָך איינער איז געווען דערביי, אויך להבדיל בין החיים והמתים, דער געוועזענער בית-דין-שמש, כאָטש ער איז געווען אין דרויסן און האָט ווייניג וואָס געזען, האָט ער געגעבן אַ תקיעת-כף, אַז ער וועט שווייגן, און האָט געהאַלטן וואָרט

אָבער אַצונד, זאָגט דער „אורח-חיים“, איז אויס סוד, און אַז איר ווילט, מהיכי תיתא.

מילא—שטעלט מען אויף מויל און אויערן.

— עס איז שוין דערינען — הויבט אָן דער אורח-חיים
צו דערציילן — אַ יאָר פֿינף-און-צוואַנציק. ער איז דעמאָלט
נאָר וואָס אָנגעקומען אין קהילה אַריין.
נאָר וואָס אָנגעקימען, איז ער זיך מישב, ער וועט גיין
צו מעריב אין גרויסן בית-המדרש אַריין, זען ווי מען
דאַוונט און לערנט אין גרויסן בית-המדרש.
קומט ער צו מעריב.
מען האָט אָפּגעדאַוונט, אָפּגעזאָגט רבנן-קדיש און דער
שמש איז צוגעגאַנגען צום אָרון טיילן ליכטלעך. טיילט ער
און טיילט, און קאָן זיך ניט דערטיילן, אַזאַ עולם, קיין
עין הרע!
און דער עולם צעגייט זיך אויף זייערע ערטער, זיצט שוין
יעדער ביי זיין ליכטל און פֿאַר זיין גמרא אויפֿ'ן שטענדער.
הינטן ביים שלחן — אַ חברה ש"ס! ספּאָדיק ביי ספּאָדיק!
טוט אים, דעם אורח-חיים, מאַקע שטאַרק הנאה — ליכט-
לעך און פֿלעמלעך, ווי די שטערן אין הימל; אויף כל
תפֿוצות ישראל געזאָגט! —
און ווי ער זיצט אַזוי, קומט צו אים צו דער שמש און
פֿרעגט אים, וואָס פֿאַר אַ ספֿר ער וויל. זאָגט דער אורח חיים
„מועד". שטייען אין גרויסן בית המדרש די ש"ס-גמרות הויך
אויף דער שאַנק איבער'ן שלחן פֿון דער חברה ש"ס. האָט
דער אַלטער שמש געמוזט מבטל זיין די לומדים, און נעמען
און אַרויפֿקריכן אויף אַ לייטער... און דער שמש איז אַן אַל-
טער ייִד... אַ בחור האָט אפֿילו געוואָלט ממלא מקומו זיין,
וויל ער אָבער ניִשט, דער אַלטער... האָט שוין דער אורח-
חיים חרטה, נאָר פֿאַרפֿאַלן; ער האָט ניִשט געוואוסט, וואו די

ש״ס גמרות שטייען... דאָך קוקט ער זיך דערווייל אום איבער׳ן בית-המדרש און הערט זיך צו צו די קולות: עס זומט און ברומט, און זינגט, אַז עס נעמט דורך.

מיט אַמאָל דערזעט ער, ווי אַ וואַסער-טרעגער (דערנאָך ערשט איז ער געוואָר געוואָרן, אַז ער הייסט יוחנן) גייט אַרום מיט אַ קאַן און טראָגט צו צו די שטענדערס קאַלט וואַסער. געפעלט אים זיין התנהגות: אַז ער קומט צו צו אַ שטענדער, שטעלט ער זיך אָפּ, וואַרט ביז דער לומד-תורה וועט דערזען און אויסשטרעקן די האַנט צו דער קוואָרט; מבטל זיין פון תורה וויל ער נישט... און ווער עס נעמט די קוואָרט, זעט ער, שמייכלט און מאַכט פאַר אים הויך אַ ברכה. און יוחנן וואַסער-טרעגער ענטפערט מיט׳ן גאַנצן האַרץ: אָמן! זאָגט נאָך: אַ שיינעם דאַנק! און קוקט אויפ׳ן לומד-תורה מיט גרויס ליבשאַפט, און גייט ווייטער..

ווערט דער אורח-חיים אַביסל נתפעל פון התנהגות פון אַ פּראָסטן ייד. פרעגט ער, ווער ער איז. זאָגט מען אים, יוחנן וואַסער-טרעגער. גוט. קוקט ער אַזוי ווייטער, דערזעט ער פון דעם אייגענעם יוחנן וואַסער-טרעגער אַ משונה-ווילדע זאַך, וואָס קיינער האָט דאָס גאָר נישט באַמערקט. נישט ווייט פון אורח-חיים׳ס אָרט, אויף דער מזרח וואַנט, איז געזעסן אַן אַ זייט איינער אַ בלאַסער יונגערמאַן, צי אַ בחור, שפעטער האָט זיך אויסגעוויזן — אַ פּרוש — איבער אַ קבלה-ספר זיצט ער. דער אורח-חיים האָט געהאַט זייער אַ שאַרפע ראיה, און ין דער ווייטנס האָט ער עס דערזען. און צו דעם שטענדער, ז׳ט ע׳ באַשיינפערלעך, ווי יוחנן וואַסער-טרעגער וויל צוגיין כ.ט וואַסער, און קאָן נישט! וואָס ער גענענט זיך צו׳ם שטענדער, פאַלט ער צוריק, גלייך עפּעס וואָלט אים אָפּגעשטויסן, יאָ אַ פּלא?! איז ער דאָך אָבער אַן אָפּגעהיטענער, דער אורח-חיים, וואַרט ער... ברענגט אים דער שמש די גמרא ״מועד״

פֿאַרהאַלט ער אים, און פֿרעגט אים אויפֿ'ן מקובל. זאָגט אים דער שמש מיט אַ ביסל גאוה: אָ, דאָס איז, רבי, אונזער פּרוש! אַ גרויסער מקובל, זיצט גאַנצע טעג אין תעניתים, לערנט שטענדיק ביחידות... און שטילער גיט ער צו: וואוינט ער אין עק שטאָט, אין אַ חורבה... גאַנצע נעכט הערט מען פֿון חורבה אַרויס משונה דיקע קולות און זמירות. אַ פּנים, מען קומט צו אים לערנען און זמירות זינגען...

וואָס זאָל ער טראַכטן, דער אורח-חיים?

טראַכט ער, אַז בשעת'ן לימוד איז דער פּרוש אויף אַזאַ הויכער מדרגה, אַז דער פּראָסטער וואַסער-טרעגער האָט די זכיה נישט צו שטיין אין זיינע ד' אמות, צו קומען אין זיין מחיצה אַריין, שטויסט עס אים אָפּ.

איז ער דאָך אַ לב טוב, דער אורח-חיים, קריגט ער רחמנות אויפֿ'ן אָרעמען ייד, וואָס וויל אַ מצוה טאָן, און קאָן נישט. דאָס איז איינס; און צווייטנס, וויל זיך דער אורח-חיים באַקענען מיט'ן פּרוש, איבערעדן דערפֿון. איז ער דאָך אָבער מרא דאתרא, וויל ער אָנזאָגן דעם פּרוש דורכ'ן שמש, אַז ער וויל מיט אים רעדן.. אָבער ווי ער האָט דאָס נאָר אַ טראַכט געטאָן, דערזעט ער עפּעס נייעס: יוחנן וואַסערטרעגער גייט פֿאַרביי דעם פּרוש'ס שטענדער, דער פּרוש דערזעט אים, און שטרעקט אויס די האַנט נאָך דער קוואָרט, און הייבט די אויגן אויף מיט אַ בקשה צו אַ טרונק.. און יוחנן וואַסערטרעגער דערשפּירט עס, דרייט ער זיך צו אים צוריק אויס, וויל דערלאַנגען די קוואָרט, און ווערט נאָך אַ מאָל ווי אָפּגעשטויסן, גרויש בלייבט זיצן ווי דערשראָקן. פּים אַ מאַך אַוועק מיט דער האַנט, גייט זיך זיין וועגס, און דער

דערווייל קומט אונטער אָן אַנדער וואַסער-טרעגער, נאָך אַ פּשוט'ערער ייד, וואָס הערט נישט אויס קיין ברכה, ענט-פֿערט נישט אמן, קוקט אויף די לומדי-תורה גאָר אָן ליבשאַפֿט—

אַ מענטש מיט אַ מגושם פּנים. און דער מגושמ׳ער וואַסער־טרעגער האָט יאָ מליטה צוב פּרוש, עס שטויסט אים נישט אָפּ; פֿאַרקערט, ער שטעלט זיך אָפּ, שטעלט אַוועק די קאַן, שפּאַרט אָן די האַנט אויפֿ׳ן שטענדער, רעדט עפּעס צום פּרוש, קענטיק, ער פֿרעגט אים, צי ער וויל אַ טרונק וואַסער, און דערלאַנגט אים. און דער פּרוש איז דאָרשטיק, לויפֿט מיט׳ן מויל אַקעגן דער קוואָרט. דער אורח־חיים דערזעט אפֿילו נישט, ווי ער מאַכט די ברכה...

וואָס, נאָך מער וואונדער?

טראַכט דער אורח חיים, אַז יוחנן וואַסער־טרעגער מוז האָבן עפּעס אַ שנאה צום פּרוש. דאַרף מען עס אַמאָל חוקר ודורש זיין...

האָט אָבער אַן אורח־חיים וויפֿיל ענינים אויפֿ׳ן קאָפּ פֿאַרגעסט ער... איבער דער צייט מאַכט זיך אָבער ווידער אַ מעשה:

איינמאָל ערב ראש־חודש, קומט דער אורח־חיים אַ ביסל צו־פֿרי אין שול אַריין, איז די שול נאָך ליידיק. אין דער הויך, אין אָפֿענעם פֿענסטער, פּישטשען פייגעלעך; אַ מחנה שוואַלבן פֿליט אַרויס, אַן אַנדער מחנה שוואַלבן קומט אָן. און אונטן אין שול, אין אַ ווינקל ביים בעלעמער, שטייט יוחנן וואַסער־טרעגער און זאָגט תהלים. גייט דער אורח־חיים פֿאַרביי — לא קם ולא זע — אַזוי פֿאַרטיפֿט איז ער אין תהלים. שטעלט ער זיך, דער „אורח חיים“, אָפּ נישט ווייט, הערט ער זיין עברי. ווייל ער שוין שמייכלען.. פּלוצלונג, דאַכט זיך אים אַז די ווערטער, וואָס קומען מיט די גרייזן פֿון יוחנן וואַסערטרעגערס מויל אַרויס, זענען נישט קיין פּשוט׳ע ווערטער, נאָר לעבעדיקע ווערטער, עס פֿילט זיך אין זיי אַ חיות... ווייטער דאַכט

זיך אים, אַז די ווערטער פֿליִען אים פֿון מויל צום באַלקן
אַרויף, און רירן זיך אָן אָן די אויסגעמאָלטע כּלי־זמר פֿון דוד
המלך׳ס „הללויה״ .. און די כּלים, גלייך די ווערטער קלאַפּן אָן
... יי, ציטערן; דאָ רופֿט זיך אָן אַ פּייקל, דאָרט אַ פֿלייט, אַמאָל
... סטרונע פֿון אַ פֿידל, אָבער אַזוי שטיל, אַז נאָר דאָס אויער
פֿון דער נשמה הערט... און פֿון דאָרט ערשט פֿליִען די ווער־
טער מיט שטילע קולות צו צום פֿענסטער, און אַ מחנה פֿיי־
געלעך פֿון דרויסן פֿליט זיי אַקעגן מיט גרויס שמחה, און
כאַפּן זיי אויף, און פֿליִען מיט זיי אַרויס, און צום הימל
אַרויף, און אַ נייע מחנה פֿייגעלעך קומט אָן אויף זייער אָרט
נאָך אַנדערע ווערטער, נאָך אַנדערע קולות...

צי האָט ער נישט קיין טעות? זיין אויער הערט אָבער די
קולות!

קומט ער, דער אורח־חיים אַהיים, פֿרעגט ער די רבי׳צין,
ווער עס טראָגט זיי איר וואַסער? ווייסט זי נישט דאַרפֿסט דען
וויסן? פֿרעגט זי.

זאָגט ער: אַוודאי! אַז איך פֿרעג, מן הסתם דאַרף איך וויסן.
לויפֿט די רבי׳צין אין קיך אַריין און קומט צוריק מיט
אַ תשובה: איינער אַ יוחנן.

זאָגט דער אורח חיים:

— אַז ער וועט קומען, זאָל מען אים שיקן צו מיר אין
חדר אַריין. ער האָט מיט אים וואָס צו רעדן.

גאַפֿט זי, די רבי׳צין.

אין אַ פּאָר שעה אַרום, דער אורח־חיים זיצט ביי זיך
אין שטוב, הערט ער: עמעץ הוסט. קוקט ער זיך אום: יוחנן
וואַסער־טרעגער!

בעט ער אים זיצן, וויל ער נישט.

זאָגט ער: איך הייס! זעצט ער זיך אויף אַן עק פֿון אַ
בענקל.

— יוחנן—הויבט אָן דער „אורח-חיים“ — איך האָב גע-
הערט דיין תהלים-זאָגן...

זיפצט יוחנן אָפּ.

— הלואי וואָלט איך עב׳י געקאָנט.

און ער זאָגט עס אַזוי ערנסט, אַזוי פּראָסט, אַז דער אורח חיים מיינט שוין זיכער, אַז ער האָט אַ טעות געהאַט. ווייסט ער שוין נישט, וואָס צו טאָן מיט דעם יוחנן. דערמאָנט ער זיך אָבער די מעשה מיט׳ן פּרוש, זאָגט ער:

— יוחנן, וואָס האָסט דו אַזוינס צום פּרוש, וואָס דו ווילסט אים קיין הזכּרה נישט געבן?

ווערט יוחנן צערודערט, דאָס פּנים ווערט אים ווייס ווי קאַלך, און שווייגט.

פרעגט דער אורח-חיים נאָך אַמאָל, ענטפערט יוחנן הייזעריק:

— רבי, איך דאַרף נישט זאָגן... עס איז אַ סוד...

— און אַז איך וועל הייסן?

ענטפערט יוחנן:

— וועל איך קיין ברירה נישט האָבן!

זאָגט דער אורח חיים:

— בין איך אויף דיר גוזר...

— מוז איך!

— זייט וויסן, רבי, — הויבט יוחנן אָן צו דערציילן, — אַז זיין נשמה נאָמען האָט מיך געלייטזעליגט מיט אַ חוש הריח, צו דערקענען אַ תּלמיד חכם. איך אַליין לערנען — קאָן נישט, נאָר אַ חוש הריח האָב איך און איך דערפיל פון ווייטנס אַ תּלמיד חכם, צי ער איז תוכו כברו...

— פון וואַנען קומט עס צו דיר?

— איך בין, זייט איך לעב, משמש תלמידי חכמים, דאָס איז מיין עבודות... האָב איך אָבער מורא געהאַט, איך זאָל

ניִשט נכשל ווערן אין אַ פֿאַלשן תלמיד חכם, האָב איך מתפּלל געווען דערויף צו גאָט, און עס איז געווען אַן עת רצון, און מען האָט מיר געגעבן אַ חשק, צו דערפֿילן דעם ריח פֿון דער תורה... פֿון דעמאָלט אָן, אַז איך גיי פֿאַרביי אַ תלמיד חכם, דערפֿיל איך זיין מדרגה. פֿאַראַן אַ תלמיד חכם, וואָס די תורה זיינע שמעקט מיט'ן ריח פֿון פֿריש ברויט פֿון אויוון אַרויס — דער לערנט אין פּשטות אַריין... איז ער גרעסער במעלה. פֿיל איך זיין תורה, ווי פֿרישע עפּל... טיילמאָל ווי בלומען אויפֿ'ן פֿעלד, טיילמאָל אויך — ווי פֿרישע בשמים..

— און ביים פּרוש, וואָס פֿילסטו יוחנן?

— סמאָלע! ברענענדיקע סמאָלע...

גלויבט ניִשט דער אורח-חיים: שווייגט ער.

און יוחנן זאָגט:

— רבי, עס איז אפשר גלייכער, אַז איר ווייסט, איר דאָך מרא דאתרא... און ווען איר ווילט מיך דאַרפֿן, וועל איך אייך קומען צו הילף!

גאַפֿט ער, דער אורח חיים, און דער וואַסער-טרעגער נעמט ביי אים רשות און גייט אַרויס.

„מען דאַרף חוקר ודורש זיין" — זאָגט זיך צום צווייטן מאָל דער אורח-חיים און פֿאַרגעסט ווייטער...

איינמאָל דערמאָנט ער זיך דערינען, איז ער זיך מישב, ער וועט גיין אין גרויסן בית-המדרש אַריין נאָך מעריב און אויספּרווון. קומט ער, זיצט שוין דער עולם און לערנט, דער פּרוש, ווי געוויינלעך אויף זיין אָרט. גייט ער, דער אורח-חיים, אומישנע האַרט פֿאַרביי פֿאַר'ן פּרוש, רירט ער זיך אָן אומיש-גע אַפֿילו אָן שטענדער — גאָר ניִשט, ער פֿילט ניִשט...

באַפֿאַלט אים אַ ביסל חולשות הדעת.

סטייטש? ער, דער „אורח-חיים" פילט ניט, און יוחנן וואסער-טרעגער פילט? ווי אזוי קאן דאס געמאלט זיין? קלערט ער ווייטער. עס מוז זיין א טעות..

זעצט ער זיך לערנען, לערנט זיך ניט. פארמאכט ער דעם ספר, גייט אהיים צו דער ווערטשערין; עסט זיך נישט. וואשט ער זיך, עסט א כזית, פון ב. כה ווערן, און בענטשט... פילט ער, אז דער מוח איז אים נישט קלאר, אז ער איז נישט בקו הבריאה. גיט אים די רבי'צין עפעס א היימישע רפואה; לייענט ער אפ „קריאת-שמע", און לייגט זיך אין בעט אריין. קוים ער שלאפט איין, אזוי קעגן האלבער נאכט, חלומ'ט זיך אים א שרעקלעכער חלום.

עמעץ וועקט אים, עפנט ער די אויגן אויף, שטייט פאר אים דער פאטער, עליו השלום, און זאגט אים:

— דיין קהילה ברענט און דו פארלעשסט נישט דאס פייער!

און ווערט נעלם.

שפרינגט דער אורח-חיים פון בעט ארויס און לויפט צו צום פענסטער, זעט ער, אז פון דערווייטנס, פון דער חורבה אונטער דער שטאט, וואו עס וואוינט, לויט דער שמש האט אים געזאגט, דער פרוש, רייסט זיך ארויס א פייער, א רויט-פלאמענדיק פייער, און ציט זיך אין שטאט אריין. קוקט ער ווייטער, זעט ער, ווי איין פייערדיקע צונג לעקט דעם דאך פון שול און די צווייטע פון גרויסן בית-המדרש, און ארום איבער די דעכער פון די בעלי-בתים פליען פונקען און עס דויעדט אזוי א ווײלע און ווערט פארשוואונדן.

ווערט ער, דער אורח-חיים, פארציטערט.

פארשטייט ער, אז דאס איז א התראה, אז אין דער חורבה מוז זיין א גרויסע זינד, אז ער איז מחויב עפעס צו טאן; ווייסט ער אבער נישט וואס. דערמאנט ער זיך, אז יוחנן

וואַסערטרעגער האָט אים געזאָגט, אַז ווען ער וועט אים דאַרפֿן, וועט ער אים קומען צו הילף. כאַפּט ער, דער „אורח-חיים״, שפּילערהייט, אויף זיך די בגדים און גייט אויף די נעגל אין דער ערשטער שטוב אַריין, וואו דער בית-דין-שמש האָט גע-נעכטיגט, און וועקט אים, און פֿרעגט אים, צי ער ווייסט נישט וואו יוחנן וואַסער-טרעגער וואוינט? מוז ער אים דריי מאָל איבערחזר'ן, איידער דער בית-דין-שמש געטרויט זיינע אייגע-נע אויערן און אויגן. ער גלויבט נישט, דער „אורח-חיים״ זאָל האַלבער נאַכט דאַרפֿן יוחנן וואַסער-טרעגער, און שטייט און רייבט זיך אַלץ די אויגן. קוים מיט צרות איז ער צום גלויבן געקומען, און ער ווייסט, וואו ער וואוינט — גייען זיי ביידע אַרויס אָן אַ לאַמטערן, און אין גאַס איז חושך, אַז איי-נער זעט נישט דעם צווייטן, און קוים קוים זיי טרעפֿן, נאָך מי און מאַטערנעש, צו יוחנן וואַסער-טרעגער'ס דירה, קומען זיי צו צום פֿענסטער און ווילן אָנקלאַפּן, עפֿנט זיך דערווייל די טיר פֿון אינעווייניק און יוחנן קומט אַרויס...

איך האָב זאָגט ער, געוואַרט אויף איך, רבי... שוין צייט צו פֿאַרלעשן דאָס פֿייער.

זעט דער אורח חיים, ער ווייסט...

תּוך כּדי דבור שפּאַלט זיך דער וואָלקן אין הימעל און עס באַווייזט זיך אַ שטראַל-ליכט, דערזעט דער אורח-חיים, אַז יוחנן גייט מיט אַ האַק. פֿרעגט ער, וואָס באַטייט די האַק? ענטפֿערט יוחנן, אַז זי וועט צו-נוץ קומען.

גייען זיי צו צו דער חורבה, וואו דער פּרוש וואוינט.. קומען זיי צו נאָנט, דערפֿילן אַלע דריי אַ ריח פֿון ברענענ-דיקער סמאָלע, וואָס רייסט זיך פֿון דער חורבה אַרויס. און וואָס נענטער צו דער חורבה, ווערט דער ריח געדיכטער, ביז עס פֿאַרכאַפּט דעם אָטעם... קומען זיי צו נאָך נענטער, רייסן זיך אַרויס פֿון דער חורבה משונה'דיקע קולות, זינגען און

שפּילן, און אַ טופּען מיט די פּיס פון טענץ. און אַז מען קומט נאָך נענטער צו — זעט מען ווי פּערים פון ליכט שפּאַרן זיך אַרויס פון די שפּאַלטן..

הויבט אָן דער בית-דין-שמש צו ציטערן אויפן גאַנצן לייב פאַר שרעק. ווייל אים דער אורח חיים מאַכן אַ לב. זאָגט ער אים: האַלט זיך אָן ביי מיין גאַרטל, ציטערן אָבער אונטער'ן שמש די קני; פאַלט ער אַנידער אין מיטן גאַס.

זאָגט יוחנן צום „אורח חיים": רבי, לאָזט אים ליגן און קומט אין חורבה אַריין, מיר זאָלן, חס ושלום, נישט פאַרשפּעטיקן...

פרעגט דער „אורח חיים", צי ער ווייסט, וואו די טיר איז? ענטפערט יוחנן: מיין חוש הריח וועט מיך פירן, גייען זיי.

— און וואָס וועל איך דאַרפן טאָן? — פרעגט דער אורח-חיים שטיל.

זאָגט יוחנן: יעדערער זאָל טאָן זיינס. איר, רבי, וועט מלחמה האַלטן מיט אייערע כוונות און כח, איך — מיט דער האַק! האַלט איר נאָר די חברה פון דערווייטנס מיט השבעות; די רעשט פאַרלאָזט אייך אויף מיר..

און באותו הרגע עפנט ער די טיר אויף.

און זיי דערזעען אַ חתונה.

די חורבה איז באַלייכט

אין דער הייך, און אַרום אויף אַלע ווענט, הענגען שאַרבונס פון כתים. און אין די לעכער פון מויל און אויגן ברענען פלעמלעך פון רויט פייער. אָן אַ זייט שטייען שוואַרצע כלי-זמר און שפּילן אויף שוואַרצע כלים; און פון די שוואַרצע כלים פליען אַרויס די קולות מיט פייערדיקע צונגען צוזאַמען... און אַ מהומה פון פלאַמען שלאָגט זיי פון די אויגן, און פון

די פייערדיקע גאַרטלען, און פון די מיילער צוואַמען מיט'ן געזאַנג.

אַ בדחן שטייט אויף און רופט: שבת! שבת! אַז עס הילכט...

און אין מיטן ראָד גייט אַ כלה טאַנץ...

אויף אַ ווייס טיכל טאַנצט דער פרוש מיט לילית דער כלה —

ער זינגט: באי כלה, באי כלה, און ציט איין צו זיך דאָס טיכל. לילית לאַכט און זיי טאַנצן שוין האַנט אין האַנט — — —

— שבת! שבת! רייסט זיך דער בדחן. שטאַרקער הילכן די כלים, ווילדער דרייט זיך דאָס ראָד, שרעקלעכער לויפן און וויקלען זיך די פלאַמען, און לילית וויל שוין פאַלן דעם פרוש אויפ'ן האַרץ אַרויף. באותו הרגע אָבער האָט מען דער-שפירט די געסט, די נישט-געבעטענע פרעמדע געסט, און מען איז פאַרציטערט געוואָרן.

עס ווערט אַ ליאַרם, אַ געשריי, אַ גערויש, אַ געקריי-צעריי מיט די ציין, דאָס ראָד צעלאָזט זיך, אַלע מאַכן פויסטן און ווילן צולויפן צו די נישט געבעטענע געסט...

נאָר דער אורח-חיים מיט זיינע כוונות האַלט זיי פון ווייטן, מיט אויפגעהויבענע איינציקע פיס אין דער לופטן שטייען זיי און איבערטרעטן קענען זיי נישט — זיי ווערן אַזוי ווי פאַרשטאַרט, ווי פאַ-שטיינערט, נאָר אויסגעצויגן זענען די הענט, די ציין קריצן און אין די אויגן פלאַמט די שנאה — — —

— צו הילף, צו הילף! — שרייט לילית אַרויס פון דער מיט.

און באותו הרגע הערט זיך אַ רעש, אַ געטומל פון דרויסן. אַ שטורם-ווינט האָט זיך פון ערגעץ אויסגעריסן און לויפט אַרום דער חורבה, אין זוכט, ווי אַרום זיך אַריינצורייסן

אין איר, און קאָן נישט... די גאַנצע חורבה ציטערט, אין שטורם-ווינט הערן זיך ט׳יונגטער געשרייען, — אַריינרייסן קאָן מען זיך אָבער נישט. דער „אורח-חיים״ האַלט אָפּ מיט זיינע כּוונות, מיט זיינע השבעות... און פול ווערט די חורבה מיט כּוונות און השבעות און דער שוואַרצער עולם שטיקט זיך אין דער לופט, מיילער עפענען זיך ברייט, רויטע צונגען שטעקן זיך אַרויס. . און זיי טרעטן אָפּ און רוקן זיך אין די ווינקעלעך אַריין, ווערן איינגעשרומפּן.

אין באותו הרגע כאַפּט יוחנן די האַק און צילט מיט איר, און האַרפּט און טרעפט לילית׳ן אין מיטן קאָפּ אַריין.

און באותו הרגע פאַלט דער פרוש מיט׳ן פּנים צו דער ערד... די ווינטן הערן אויף, די געשטאַלטן פאַרשווינדן, די כּלים פלאַמען, די לעמפלעך לעשן זיך אויס, די שאַרבנס פאַלן אַראָפּ פון וואַנט און באַלקן און צעפאַלן אויף שטויב—שטיל... און אַ שוואַרצע בּריאה מיט שוואַרצע פליגל כאַפּט דעם ליגנדיקן פרוש פון דער ערד, רייסט, פליענדיק מיט אים, אויף אַ פענסטער, און ווערט מיט אים נעלם. .

דורך דעם פענסטער רייסט זיך אַריין אַ פרישער פאַר-טאָג. ..

אַזוי, אַזוי, רביתי! זיפצט אָפּ דער „אורח-חיים״.
אַצונד ווייסט איר שוין, וואָס אַזאַ יוחנן קאָן באַטייטן?
אַזאַ פּראָסטער ייִד האָט אַ חוש הריח און פילט, וואָס אַן „אורח_חיים״ פילט נישט...

דער באָם.

אין טאָמאַשאָוו — אַ קליין פּויליש שטעטל, וואָס ליגט אויף דער גאַליצישער גרענעץ, — האָט זיך אַמאָל, אין אַ שיינעם העלן טאָג, באַוויזן אַ בחור, אַן אָרעמער בחור, וואָס קיינער האָט נישט געוואוסט, פון וואַנען ער איז געקומען, וואו ער טאָגט אין וואו ער נעכטיגט, און וואָס פלעגט זיך פון צייט צו צייט באַווייזן און בעטן עסן.

מילא — ווער עס שמעלט אויס אַ האַנט, דעם גיט מען בפרט אַז דער בחור נעמט נישט, נישט קיין פּרוטות, נישט קיין מאכלים, נאָר אַ שטיקל טרוקן ברויט, — פרעגט מען נישט ווער און וואָס; עסן קומט יעדער לעבעדיקער נשמה. באַמערקט מען אָבער, אַז עס איז אַ משוגע'דיקער בחור. אויגן האָט ער, וואָס קוקן, דאַכט זיך, ווייט-ווייט, און וואָס אין די ד' אמות טוט זיך, זעען זיי נישט; און מיט די לעפלעך פון די אויערן רירט ער שטענדיק, ווי אַנדערע מיט די ברעמען איבער די אויגן, גלייך ער וואָלט שטענדיק געכאַפּט קול'ת פון דער לופט; כאָטש עס איז שטיל, ווי פאַר שופר-בלאָזן. און דעריבער, ווייל ער זעט, מכלומר'שט, אַזוי ווייט און הערט אַזוי-ווייט, איז ער שטענדיק פאַרחוש'ט. אַז מען גיט צו אים אַ רייד, ווערט ער פאַרציטערט, גלייך מען וואָלט אים געוועקט פון יענער וועלט, און אַז ער ענטפערט, ענטפערט ער אָדער „יאָ“

צי „ניין“. אַ ניט — פֿאַרפּלאָנטעט ער זיך אין די אייגענע רייד, ווי אין אַ נעץ; עס קומט אים דער שווייס אויפ׳ן שטערן ארויס, און קאָן זיך נישט אַרויסאַרבעטן ..

און פלעגט אַמאָל אַ בעל-הבית, צי אַ בעל הבית׳טע, וועלן זיך באַנוצן מיט׳ן בחור און שיקן אים אַ גאנג, פלעגט דער בחור פאַרלוירן ווערן אויף עטליכע טעג און קומען צוריק מיט אַ תשובה קאַפּויער, נישט געפלויגן, נישט געשטויגן. און נישט חלילה פאַר פוילקייט, נאָר פאַר פאַר׳חוש׳טקייט.

— האָסט געטראָפן דעם און דעם? (צו וועלכן מען האָט אים געשיקט).

— ערשט היינט

— און ביז אַהער?

ווייזט זיך אַרויס, אַז ער איז אַרויסגעגאַנגען אין שליחות האָט ער אויפ׳ן וועג געטראָפן אַ מייזל, האָט דאָס מייזל געפישטשעט, עס האָט אוודאי נישט געקאָנט טרעפן אַ היים... דערנאָך האָט מען אים צוגערופן פון דער הייך, עפעס אַ פויגל, — איז ער נאָכגעלאָפן, וכדומה, און ער איז ערשט היינט געקומען, וואו מען דאַרף; און מען האָט אים געזאָגט — און דאָס וואָס מען האָט אים געזאָגט, אָדער ער האָט פאַרגעסן, אָדער באַלד נישט פאַרשטאַנען. אַזוי קומט אַלץ אַרויס קאַפּויער און ער שמייכלט. בתמימות, און שטעקט אויס די דאַרע האַנט נאָך אַ שטיקל ברויט — ער האָט איבער דער גאַנצער צייט אין מויל נישט געהאַט.

אין אַן אָרעם שטעטל אָן עסקים, זומער-צייט, גרויסע לייריקע טעג, זיצן בעלי-בתים ביי די פענסטער און גענעצן, און קיקן אַרויס אין מאַרק אַריין, עס זאָל זיך עפּיס באַווייזן, עס זאָל זיין אָן וואָס זיך אָנצעכאַפּן. שטייט אַזוי אַ בעל-הבית

ביי אַ פענסטער, דערזעט ער דעם פרעמדן אָרעם-בחור, רופט ער אים צו. ער האָט נישט וואָס צו טאָן, שוין אַלע פליגן אויסגע־כאַפּט, וועט ער אים חוקר ודורש זיין.

— קום נאָר, בחור, אין שטוב אַריין.

שאָקלט דער אָרעם־בחור מיט'ן קאָפּ אין דער ברייט; ער וויל נישט.

— פאַר וואָס?

— אַזוי! זאָגט ער.

לאַכט דער בעל־הבית און פוילט זיך נישט, און גייט אַרויס צום בחור פאַר דער טיר און זעצט זיך אויף דער שוועל, און הויבט אָן:

— ווי הייסטו, בחור?

— ווי איך הייס? חזר'ט דער בחור איבער, — אַברהם! דאַכט זיך מיר אַברהם; יאָ — אַברהם!

— דו ווייסט נישט אויף זיכער!

ער איז קיינמאָל נישט זיכער. ווי קאָן מען זיין זיכער? עס דאַכט זיך אַזוי פיל.

קייכט דער בעל־הבית.

— און אויפ'ן צונאָמען?

פון דעם ווייסט שוין דער בחור גאָרנישט. און ער פרעגט איבער בתמיכות, צי מען דאַרף אַ צונאָמען.

זאָגט דער בעל-הבית:

— אוודאי, עס קאָן זיין אַ סך אַברהם'ס, קאָנען זיי זיך אויסמישן...

— נו, וואָס איז?

— און וועמענס ביסטו, בחור?

— דעם טאַטנ'ס.

— און ווי הייסט טיין טאַטע?

— טאַטע הייסט ער.

— און וואו וואוינט דיין טאַטע?

— דאָ, וואו דיין טאַטע וואוינט און דער בחור הויבט אויף אַ פינגער אין ווייזט אין דער הייך אַרויף צום הימל.

— און קיין אַנדערן טאַטן האָסטו ניט?

— ניין!

קייקלט זיך דער בעל-הבית פאַר געלעכטער, און דער בחור פרעגט:

— מעג איך שוין גיין?

— באַלד, באַלד! ענטפערט דער בעל-הבית. — און פון וואַנעט קומסטו?

— פון דאָרף!

ווי הייסט דאָס דאָרף? וואו ליגט עס?

דאָס ווייס ער נישט, דער בחור.

— ווייט פון דאַנען?

ער איז געגאַנגען און געגאַנגען, און געגאַנגען..

און דער בחור חזר'ט אַזוי פיל מאָל איבער דאָס וואָרט „געגאַנגען", ביז די ליפן ווערן אים מיד און ענדיגט: און נאָך געגאַנגען!

— וויפיל טעג און וויפיל נעכט?

ער האָט נישט געציילט.

פאַלט איין דעם בעל-הבית צו פרעגן:

— און דאַווענען קאָנסטו?

דאַווענען? מוז אים דער בעל-הבית פ רטייטשן, וואָס מען מיינט „דאַווענען", שמייכלט זיך דער בחור, אַז ער מיינט: שמועסן מיט'ן טאַטן.

— יאָ, יאָ! זאָגט דער בעל-הבית.

ער קאָן „שמע ישראל".

— ווער האָט דיך געלערנט?

דערציילט דער בחור, אַז גייענדיק, פון דאָרף דורכ

וואַלד, אין שטאָט אַריין, האָט אים געטראָגן זייער אַן אַלטער מאַן. האָט אים דער אַלטער מאַן געזאָגט, ווער זיין טאַטע איז. און האָט אים אויסגעלערנט ריידן מיט'ן טאַטן, זאָגן „שמע ישראל“. און כאָטש ער פאַרשטייט נישט, וואָס ער רעדט צום טאַטן, זאָגט אָבער דער אַלטער, אַז דער טאַטע פאַרשטייט און האָט הנאה דערפון!

— און ווען רעדסטו מיט'ן טאַטן?

— צוויי מאָל אין טאָג.

און דערביי שפּילט ער.

- דו שפּילסט? אויף וואָס?

אויף וואָס עס איז.

אין דאָרף פלעגט ער שפּילן אויף גרעזעלעך, אויף שאַ-וועַר; דערנאָך האָט מען אים אויסגעלערנט מאַכן אַ הילצערן פּיעַרל, האָט ער געשפּילט אויפ'ן הילצערנעם פייפערל... אין שטאָט האָט מען אים געשענקט אַ ליימען פייפערל, שפּילט ער דערויף...

— און מען זאָל דיר, למשל, געבן אַ פידל?

פלאַמען אויף דעם בחור'ס אויגן. אַי, וואָלט ער גע-וואָלט אַ פידל, ווי די שטאָטישע כּלי-זמר האָבן. בפרט אַזאַ גרויסע, גרויסע כּלי, וואָס מען טראָגט אויף אַ רימען... אַי, וואָלט ער געשפּילט — — —

נעמט דער בחור אַרויס פון בוזעם אַ ליימען פייפערל און פייפט.

ווי ער פייפט, ווערט אַ געריודער אונטער'ן הימל, עס קומען זיך צעלויפן מחנות פייגל און פליען אַרום אין דער הייך, און דער בחור קוקט אַרויף צו זיי און שמייכלט און באַהאַלט צוריק דאָס פייפערל.

דער בעל-הבית האָט אָבער דעם קאָפּ נישט אויפגעהויבן און דאָס אַלץ נישט געזען. צום קול פון פייפערל איז אַרויס

וסן שטוב די בעל-הבית'טע. הינטער איר—די דינסט, צום פענ-
סטער זענען צוגעקומען צוויי פאַר-פאָלק און קוקן אַרויס.

פאָרשט דער בעל-הבית ווייטער דעם בחור —

— און פון וואָס האָסטו געלעבט אין וואַלד?

פון עוואָמען האָט ער געלעבט.

אַ, ער איז כאָטש אַ מבין אויף שוואָמען!

— און פריער אין דאָרף?

פון וואָס מען האָט אים געגעבן!

— ווער האָט דיר געגעבן?

אַ פויער, אַ פויערטע, אפילו דער גלח און דער קרעטשמער...

— און וואָס האָט מען דיר געגעבן?

און דער בחור ענטפערט בתמימות, אַז מען האָט אים געגעבן
אי קרויט, אי באָרשטש, אי פלייש, אי ברויט—נאָר געגעסן
האָט ער נאָר ברויט,—אַנדער עסנוואַרג האָט ער גענומען און
געוואָרפן די פייגל.

— און פאַר וואָס—נאָר ברויט?

ער האָט ליב נאָר ברויט; אַנדערע מאכלים האָט ער פיינט.
וואָס ער עסט—האָט אים געפרעגט דער אַלטער אין
וואַלד אויך. און אַז ער האָט אים פאַרציילט, אַז ער עסט
גאָרנישט מער ווי ברויט, האָט דער אַלטער געזאָגט, אַז ער האָט
אים ליב דערפאַר; און האָט אים דערפאַר אויסגעלערנט רעדן
מיטן טאַטן.—און דעם אַלטן האָט ער אַזוי ליב, אַזוי ליב...
און זאָגן זאָגט ער אַזוי ערנסט „שמע ישראל", ווייל דער
אַלטער האָט אים געהייסן...

דערווייל האָט מען געקלאַפּט אין שול אַריין צו מנחה,
איז דער בעל-הבית געלאָפן אין בית המדרש אַריין, דערציילן
צווישן מנחה ומעריב, ווי קלוג ער האָט אויסגעפרעגט דעם
בחור...

עס וואַלט, פֿאַרשטייט זיך, געווען פֿאַרן שטעטל אַן
עסק, ווען נישט, וואָס עס האָט זיך געמאַכט אַן אַנדער מעשה.

די קהילה האָט געהאַט אַ קאַפּעליע: צוויי פֿידל, אַ פֿלייט,
אַ קלאַרנעט, אַ „באַמציקצאַק" אָדער אַ „קלאַפּטעלער", ווי מען
רופֿט דאָס אין אַנדערע מקומות. און צום רומל, ווי דער
שטייגער איז,—אַ באַס. אַן אָרעמע קאַפּעליע, שפּילט אויף יידישע
פֿאַרשפּילן און חתונות, מאַכט אַ פּאָר גראָשן פּורים און חנוכה.
און טיילמאָל, אַז אַנדערע קאַפּעליעס זענען פֿאַרנומען, נעמט
מען זיי צו קלענערע פּריצים אויף אַ באַל. קיין חריפֿות אין
שפּילן האָט די קאַפּעליע נישט באַוויזן...

מאַכט זיך אַ מעשה: ווינטער-צייט, די קאַפּעליע גייט
פֿאַרטאָג צוריק פֿון אַ קליין פּריצישן באַל. אַ קאַפּ האָט מען
גענומען, עסן, ווי עס דאַרף צו זיין, האָט מען נישט געטאָרט,
קוים פֿאַרביסן מיט אַ בראָקן ברויט,—גייט דער עולם צעוואָרפֿן,
האַלב-זינגענדיק, ברומענדיק, שילטנדיק, און דער באַס, וואָס
טראָגט די שווערסטע כּלי, שלעפּט זיך נאָך פֿון הינטן. קוים,
קוים וואָס ער ציט אויס-און-איין די פֿיס פֿון שניי,—אַן אַלטער
מאַן געווען און אַ שוואַכער. רופֿט ער און שרייט און בעט
זיך, מען זאָל נישט אַנטלויפֿן פֿון אים, הערט מען אים „ווי
דעם רב"; דער עולם גייט צעוואָרפֿן. דערווייל בייט זיך דאָס
וועטער; עס גייט אַ יאָג אָן אַ פֿרישער שניי. מאַכט דער עולם
פֿיס. קומט מען אין שטאָט אַריין, כאַפּט זיך יעדערער צו זיין
הייזל. פֿאַלט יעדער איינער, ווי אַ הרוג, אויף זיין בעט—
שלאָפֿן שלאָפֿט מען אָבער נישט לאַנג: דער באַס איז נישט
אַהיים געקומען, און דאָס ווייב זיינס ליפֿט אַרום צו די כּלי-
זמר מיט אַ געוואַלט, רייסט זיי פֿון די בעטן אַרויס: וואו איז
מיין מאַן? וואו איז מיין מאַן?

קוים די כּלי-זמר קומען צו זיך און פֿאַרשטייען, וואָס
מען רעדט צו זיי, כאַפּט זיי אָן אַ שוידער. כאַפּט מען זיך און

מען לויפט אַרויס זוכן דעם גאַט; קיין וועג, קיין שטעג־ ווייסע, גלאַטע תכריכים — פרישׂ אָנגעפאַלענער אומשולדיקער שניי, גיי ווייס וואו דער באַס ליגט — —

קומט מען צוריק מיט גאָרנישט. איין האָפנונג איז נאָך, אפשר האָט ער, דער באַס, שכל געהאַט און אַראָפגעכאַפט זיך אין אַ דערפל אַריין.

עס גייט אַוועק אַ טאָג און נאָך אַ טאָג, דער פראָסט האָט שוין געלאָזט, דער שניי איז האַלב צעגאַנגען: עס איז פרייטאָג, דער עולם גייט. לכבוד שבת, אין באָד אַריין, מען פרעגט זיך נאָך אויפן באַס און קיינער ווייסט קיין ביידעס נישט. פלוצים קומט אָן צופאָרן און שטעלט זיך אָפ אין מיטן מאַרק אַ פויערשע פור מיט'ן פאַרפרוירענעם, מיט'ן באַס.. מען האָט געכאַפט דעם בר מנן און געשווינט קובר געווען פאַר ליכט־בענטשן... מען האָט מורא געהאַט פאַר פאַלמעסן. מען איז שיער נישט אַריינגעפאָרן אין שבת אַריין. צו מאָרגנס לאָזט די אלמנה נישט אויסנעמען, — 5 קליינע ווערים האָט ער איבערגע־ לאָזט, דער באַס. מוצאי־שבת איז אַן אסיפה, מען רופט די כלי־זמר; קהל וויל, די כלי־זמר זאָלן זיך באַגיין אָן אַ באַס און צאָלן דער אלמנה; די כלי זמר טענה'ן: לא כי! אַ קאַפעליע אָן אַ באַס איז קיין קאַפעליע נישט, — אויף יידישע שמחות וואָלט מען זיך, מיט קהלס הרשאה, אפשר באַגאַנגען, נאָר אַ פריץ וועט אָן אַ באַס נישט אויסשטעלן קיין פוס צום טאַנצן... טענה'ט דער רב, אַז מקיים צו זיין אַ נפש מישראל איז מער ווערט ווי אַ קאַפעליע מיט אַ פריצישן טאַנץ; טענה'ן די כלי־זמר, אַז דער רב, זאָל ער זיי מוחל זיין, איז אין מוזיק־זאַכן קיין בר הכי נישט. ווערט אַ געשריי: שקצים! —

גיט דערוויל אונזער הוקר ודורש, דער בעל־הבית, וואָס האָט אַזוי קלוג אויסגעפרעגט דעם בחור, אַ קלאַפּ אין טיש אַריין:

— שאַט, רבותיםן

ער האָט אַ עצה, ער האָט אַ בחור וואָס גלוסט צו אַ באַס און קאָן אוודאי שפּילן... וואָל מען דעם בחור חתונה מאַכן מיט דער אלמנה, וועט זיין אין דער וואָלף זאַט, אין די ציג גאַנץ, און קהל וועט אַ דריירער נישט קאָסטן...

ער האָט אפשר געמיינט אויף קאַטאָוועס, נאָר קהל און רב פון איין זייט און די כלי-זמר פון דער צווייטער זייט האָבן זיך אָנגעכאַפּט אָן דער עצה, ווי אַ טרינקענדיקער אָן אַ ברעט; די אלמנה האָט אויך באַשטאַנען, אברהמ׳ל בחור אויך, און מען האָט נאָך דעם זעלבן ח׳דש געשטעלט אַ חופּה...

און אומגעריכט האָט אברהמ׳ל בחור באַקומען אַ ווייב מיט פינף קינדערלעך מיט אַמאָל, און אַ באַס מיט אַ סמיטשיק.

מיט׳ן ווייב לעבט ער בשלום: ער קומט נישט אין שטוב אריין; נעכטיגט פאַר דער טיר; דרייט זיך גאַנצע טעג ערגעץ אַרום, אויסער, אַז עס מאַכט זיך אַ שמחה אין שטעטל אָדער אַ באַל ביי אַ פּריץ און ער שפּילט. ווערט ער הונגעריק קלאַפּט ער אָן נום ווייב אין פענסטער, דערלאַנגט זי אים אַרויס אַ שטיק ברויט, ווערט ער דערמיט נעלם, ביז ער ווערט ווייטער הונגעריק... שכנות פרעגן די באַסיכע וועגן שלום-בית, לאַכט זי: עס איז איר וואויל ווי די וועלט! ער עסט נישט און טרינקט נישט, זאָגט איר נישט אַ שלעכט וואָרט; חשבונות מיט דער קאַפּעלי האָט זי, דעם חלק פאַרדינסט גיט מען איר אין האַנט אריין... וואָס פעלט איר?

און אברהמ׳לען זעט אויס, האָט אויך נישט געפעלט. אין דער התחלה האָט ער געהאַט צרות פון די כלי-זמר, ווייל ער פלעגט קיינמאָל נישט אריינטרעפן אין ניגון אריין; דער באַס שפּילט פאַר זיך.. זיי הערן שוין אויף צו שפּילן, און אברהמ׳ל טוט זיך ווייטער זיינס בשלימות, גלייך ער וואָלט אונטערגע-האָלפן גאָר אָן אנדער קאַפּעלע, וואָס שפּילט ערגעץ ווייט,

ווייט, און קיינער הערט נישט, נאָר ער אַליין. נאָר מיט דער צייט האָט מען זיך צו אים צוגעוויינט... ביי אַ פריץ האָט מען שוין געוואוסט, וואָס צו טאָן. אַז דער ניגון האָט זיך געדאַרפט ענדיקן, האָט אים איינער פון די כלי-זמרים אָנגעכאַפּט ביים סמיק און צוגעהאַלטן,— און אויף יידישע חתונות האָט מען אים אומישנע געלאָזט ווייטער שפּילן און דער עולם פלעגט פּלאַצן פאַר געלעכטער; מען פלעגט דערמיט גאָר שטאַרק משמח זיין דעם עולם, בפרט ביי דער גרויסער וועטשערע צום טיש!

און קהל איז אַ וודאי צופרידן געווען פון אַברהמ׳לען. שטיל און ציכטיק, זיצט ער שטענדיק אויסגעדרייט מיט׳ן פּניב צו אַ וואַנט און מיט די פּלייצעס צום ע׳לם... נעמט׳ן אין מויל אַריין אויף אַ חתונה פלעגט ער בשום אופן נישט; ער האָט מיט זיך זיין שטיקל ברויט. מען זעט אַפילו נישט, ווען ער עסט, און אַ גאַנץ גייענדיק יאָר קאָן מען יוצא זיין מיט אים פאַר אַ שול-קלאַפּער.

וואָרים אַ מנהג האָט ער געהאַט, דער אַברהמ׳ל, אַז דריי מאָל אין טאָג פלעגט ער זאָגן „שמע ישראל“ אויפ׳ן באַס. אין דער-פרי, ווען די זון האָט אויפגעשיינט, פאַר-נאַכט, ווען די זון איז אונטערגעגאַנגען, און צו חצות... אין דער-פרי און פאַר-נאַכט פלעגט ער עס טאָן ביים וואַסער אויף דער לאָנקע אונ ער דער שטאָט, און צו חצות — אין מיטן מאַרק, און די קולות פון זיין באַס פלעגן זיך צעשווימען אין דער שטילער מוטער-נאַכט און אַריינרייסן זיך דורך טיר-טויער און לאָדן אין די שטובן, אין די הערצער אַריין... און אין די קולות האָט געשטעקט אַזאַ ערנסט-כוונה׳דיק תמימות, אַז ווען מען דער שול-האַמער האָט נישט געוועקט, דער האָט זיך אויפגע-כאַפּט פון באַס פון די קולות: בו, בו, בוהה, בוהה... יידן פלעגן זיך, נישט ווילנדיק, אַרויסרייסן פון די בעטן לעבודת הבורא, אָנצינדן ליכט און לויפן צו חצות, און אַ גאַנץ גייענ-

דיק יאָר, אויפכאַפּנדיק זיך פון זיין באָס צו חצות,—אָפּזיפּצן:
— נעבעך, אַ תם, נאָר אין זיינע קולות שטעקט עפּעס,
עס מוז עפּעס שטעקן.
אַנדערע האָבן געזאָגט: —
— נעבעך, אַ שטומע נשמה, וויל רעדן מיט'ן בורא און
האָט קיין אַנדער לשון נישט.

—

איינמאָל האָט זיך אין טאָמאַשאָוו געמאַכט אַ גרויסע
חתונה, אַזאַ חתונה טרעפט זיך אַמאָל אין אַ יובל!
אַ שפּאַס! עס האָט זיך משדך געווען דער לובלינער
פּרנס מיט'ן קראַקאָווער רב, און טאָמאַשאָוו איז אין מיטן וועג!
וויל דער לובלינער פּרנס מהנה זיין דעם קראַקאָווער
רב מיט אַ חתונה— ער זאָל וויסן מיט וועמען ער האָט געטאָן.
הייסט ער אַרויסקייקלען פון קעלער אַ פעסל דענגליייך
אויף הוצאות החתונה; שיקט ער אַראָפּ סאַרווערס קיין טאָמאַ-
שאָוו, מען זאָל אַלץ אָנגרייטן כיד המלך — ווי עס פּאַסט
פאַר אַ לובלינער גביר אַ פּרנס, וואָס האָט זוכה געווען צו טאָן
מיט'ן קראַקאָווער רב!
קומען די לובלינער סאַרווערס קיין טאָמאַשאָוו און זוכן
קודם כל אויס אַן אָרט פאַר דער חתונה: עס וועלן זיין
לובלינער, קראַקאָווער און אַ היימישער — טאָמאַשאָווער עולם!
עס וועלן קומען גבירים, בעלי-בתים, מיוחסים, לומדי-תורה,
רבנים און דיינים. .
און דריי קאַפּעליעס וועלן שפּילן. די לובלינער, די
קראַקאָווער און די טאָמאַשאָווער קאַפּעליע וויל אויך נישט
אָפּטרעטן.
שטענדיק שטייט, כמעט שוין אונטער דער שטאָט, אַ
שאָפּע אַ גרויסע, וואו עס האָט זיך איבער'ן ווינטער געטרי-

קנס סחורה'? תאָלק, וואָס איז שוין היינט ביי דער ווייטל, צו שווימען קיין דאַנציג, דינגען די סאַרוועטס אָפּ אויפ'ן גביר'ס חשבון די שאַפּע — אַ תּיבה אַ גאַנצע, און לאָזן זי אויסמאָלן פון אויסנווייניק מיט אַלערליי בילדער, און הענגען זי אינעווייניק אויס, ווי אַ סוכּה, מיט טייערע יריעות — געשפּינענע פאָרהאַנגען, און מען שטעלט טישן פון עק תּיבה צו עק תּיבה, פאַר מענער באַזונדער און פאַר ווייבער באַזונדער, און די ווענט באַהענגט מען מיט העסעס און פאַפּירענע לאַמטערנעס — אַ רחבות פאַר פּערציק מנינים. און אַן אָריינגאַנג, באַזונדער פאַר ווייבער, באַזונדער פאַר סאַרוועטס, עקסטראַ פאַר די כּלי-זמר, און אַ גרויסער טויער אין דער מיט, מיט אַן אויסגעמאָלטן כּתר-תּורה אין דער הייך פאַר'ן קראַקאָווער רב און אַנדערע געסט...

און דער טאָג פון דער חתונה איז געקומען, געסט קומען נאָך אַלץ און קומען, מען צעשטעלט זיי ביי בעלי-בתּים אין די הייזער, יעדערער האַלט עס זיך פאַר'ן גרעסטן כּבוד און טרעט אָפּ די שענסטע שטוב, און אַז מען זעצט זיך צו דער גרויסער וועטשערע ביי די טישן, און אַז עס צעברענען זיך די ליכט אויף די טישן אין שבת'דיקע און אויף די ווענט און העסעס און פאַפּירענע לאַמטערנעס, און עס צעפינקלען זיך ביי די ווייבער די אוירינגלעך מיט די שטערן-טיכלעך און ברוסט-טיכער — איז די שאַפּע פול געוואָרן מיט ליכט פון דער תּורה — קראַקאָווער און לובלינער לומדים; מאַמאַשאָווער אין דערמיט... אויבן-אָן דער קראַקאָווער רב.

גייען אַ שורה סאַרוועטס מיט גרויסע טעלערט פיש, הויבן אָן קלינגען זילבער, ע גאָפּל - מעסער, מישט זיך אויס מיט'ן פריילעכן זומען פון די ווייבער ביי זייער טיש, — שווימט איבער אַלעם אַ שמועס פון תּורה ביים קראַקאָווער רב'ס טיש — פאַלט אָבער אין מיטן אַריין די מוזיק מיט אַ

פריילעכס... דריי קאַפּעליעס, עס הילכט, עס ציטערן פאַר פרייד די פלעמלעך אויפ'ן טיש, אַרום אויף די ווענט, שפּאַרט זיך אָן דער קראַקאָווער רב אויפ'ן אָנלען און שעפּט נחת, א גרויסער מבין געווען אויף מוזיק...

און פון „פריילעכס" גייען די קאַפּעליעס איבער אויף אַ „וואָלאַך", פּשוט איבערגעשוואומען, מען האָט דעם איבערגאַנג נישט געפילט — עס שווימט, עס פליסט אַ „וואָלאַך" — די קראַקאָווער פידל שפּילט, רעדט דיבורים, שליסט אויף די הערצער און גיסט זיך אַריין... און דריי קאַפּעליעס האַלטן שטיל און ציטערן אונטער... און עס דאַכט זיך, אַ וואַסער פליסט, אַ ווייסל האָט זיך אויסגעגאָסן גלאַנצנדיק, און וויגט זיך שטיל, און ברומט, און ציטערט לכבוד דעם חתן מיט דער כלה און לכבוד דעם קראַקאָווער רב מיט די טייערע געסט, און איבער'ן וואַסער פליט אַרום, דפלא ופלא, אַ פויגל און שפּילט, און שפּילט אַזוי זיס-חנעוודיק-וויינענדיק — אַ שטילע „יעלה" און איז מיטן—אויסגעשרייען, ליסטיקע, פריילעכע, געהויבענע — און ווייטער אַראָפּ צו אַ „יעלה" — און ווייטער אַן אויסגעשריי פון שמחה: פּאָרט אַיאַ חתונה, אַ קיבוץ פון לומדים, און דער קראַקאָווער רב בראש, (אַ לובלינער חזן האָט עס אויסגעשטעלט), און די קאַפּעליע ווערט פּלוצלונג ווי מיטגעריסן. אַלע כלים שפּילן הויך, הויך, אַרויף, אַרויף, גלייך מען קלעטערט מיט גרויס שמחה אַרויף פון אַ מדרגה צו אַ מדרגה, עס רוישט, עס טאַנצט, עס בליצט —

און פּלוצלונג ווערט אַלץ אָפּגעריסן מיט אַמאָל, גלייך אַלע סטרונעס אין אַלע כלים וואָלטן געפּלאַצט — שטיל, נאָר אין דער שטילקייט הערט זיך: בו, בו, בוהה... איין אַברהמ'ל שפּילט ווייטער, אַלע אויגן ווענדן זיך צו זיינע פּלייצעס, — שטיל, קיינער רירט מיט קיין ברעם נישט, נאָר אברהמלס האַנט רירט זיך, ציט זיך אויס, ציט זיך איין

מיט'ן סמיטשיק:
בי, בו, בוהה, בוהה...

די כלי-זמר קוקן און וואַרטן, דער עולם זאָל אַרויס־פלאַצן מיט אַ געלעכטער, נאָר דער עולם קוקט אויף אברהמ'לען און פירט איבער די אויגן צום קראַקאָווער רב; מען וועט אין זיין געגנוואַרט נישט לאַכן; די פנימ'ער רונצלען זיך, די ליפן קרימען זיך אויס, פון די אויגן שפּאַרט אַרויס דאָס געלעכטער, נאָר מען קוקט אויפ'ן קראַקאָווער רב און מען וואַרט, און דער קראַקאָווער רב זיצט אָנגעשפּאַרט מיט'ן שטריימל אויף דעם אָנלען פון שטול און די ברעמען זענען פאַרצויגן איבער די אויגן — צי האָט ער נישט איינגע־דרעמלט, דער קראַקאָווער רב?

און דער באַס שפּילט נאָך אַלץ:
— בו, בו, בוהה, בוהה...
אומהיימלעך ווערט דעם עולם.

פּלוצלונג ווענדן אַלע די אויגן אָפּ פון קראַקאָווער רב צו דער מיטלסטער טיר. עס הערט זיך פון הינטער דער טיר אַ געפּרויש, מען הערט זיך, פאַרוועגט לויפן צו, עפענען און רופן דערשראָקן אַרויס:

— ניין, ניין, עס וועט זיין פאַר אייך אַן אָרעמע וועטשערע...

פאַרשטייט מען, אָרעמע לייט ווילן אַריינקומען, דער קראַקאָווער רב עפנט די אויגן אויף און ווייל עפּעס זאָגן, כן הכתּם, מען זאָל אַריינלאָזן, ווי דען

נאָר באותו הרגע באַווייזט זיך אין טיר אַן אַלטער מאַן אין אַ צעריסענעם ספּאָדיק, מיט צעשויבערטע, גראָע באָרד און פאות, אַ בעטלער, ווי אַלע בעטלער, נאָר מיט אויגן, וואָס

קוקן מיט דער גדולה פֿון אַ מלכות, מיט אַ תנועה פֿון דער האַנט פֿון אַ מלכות — סאַרוועערס דערשרעקן זיך און רוקן זיך אָפּ פֿאַר זיין בליק, נישט ווילנדיק, מיט גרויס דרך ארץ; ער מאַכט מיט דער האַנט — און זיי מאַכן אים, נישט ווילנדיק, אַ וואַרע,—דער זילסטער, אָנגעטון אין בגדי קבצן שבקבצנים און מיט אויגן און תנועות פֿון אַ מלך, קומט אַריין, הינטער אים גייט אַ חברה בעטל.ר. און דער אַלטער קומט אין מיטן שאַפֿע אַריין, און שטעלט זיך אָפּ, הינטער אים שטעלט זיך אָפּ די גאַנצע חברה קבצנים — אַלע קוקן פֿאַרבליפֿט און שווייגן, דער קראַקאָווער רב אויך, נאָר אברהמ׳ל טוט זיך זיינס, די איבערגעבויגענע פֿלייצע, זעט מען, ציטערט, די האַנט פֿירט אויף און אָפּ דעם סמיכטשיק און דער באַס קרעכצט האַרציק און ערנסט:

— בו, בו, בוהה, בוההה...

און דער אַלטער מלך אין בגדי קבצנים עפֿט נאָך אַ ווײַלע דאָס מויל — די געסט בויגן זיך איבערן טיש פֿון פֿאָרנט, פֿון אַנדערע טישן שפּרינגט מען פֿלוצלונג, נאָר אָן אַ שום געדויש, אויף די נעגל, מען ווערט צוגעצויגן צום אַלטנס מויל, ווי א מאַגנעט, אַלע אויגן בלײַבן הענגען אויף זיינע ליפּן —

און דער אַלטער זאָגט איין וואָרט: חצות!

— קראַקאָווער רב, מאַכט ער ווייטער, אברהמ׳ל שפּילט צו חצות... איר גלויבט נישט, קראַקאָווער רב, יועט איר הערן... איר זאָלט זוכה זיין צו הערן, ווי אברהמ׳ל שפּילט צו חצות, איז איך באַשערט געווען צו טאָן מיט׳ן לובלינער פּרנס, טאָמאַשאָוו זאָל זיין אין מיטן וועג... און איך צוליב וועלן אַלע הערן, נאָר נישט אַלע אַזוי ווי איר! איר זענט אַ מבין אויף מוזיק...

— בו, בו, ביה, בוהה — שפּילט זיך אברהמ׳ל זיינס —

און דער עולם שווייגט פֿאַרגאַפֿט, ווי פֿאַר'כשופֿ'ט, און דער אַלט׳ער בעטלער הויבט אויף די רעכטע האַנט און גיט אַ צייכן צום בעליק, נעמט דער בעליק און שפּאַלט זיך, און לייגט זיך אויס, איין העלפֿט רעכטס, די צווייטע לינקס, ווי פֿליגל פֿון אַ סוכה.

און עס באַווייזט זיך דער הימל, אַן אויסגעשטערנטער, אויסגעפֿינקלטער הימל. איבער דער עפֿענונג פֿון דער שאַפֿע שווימט שטיל דורך די לבנה... שטיל איז זי אַרומגעשוואומען. און אַזוי ווי זי איז אַריבערגעשוואומען, גיט דער אַלטער בעטלער נאָך אַ מאָל אַ מאַך אַרויף מיט דע האַנט, שפּאַלט זיך דער הימל — שווימט אין דער הויך אַ רחבות פֿון סאַמעראָדנע צינערדיקע ליכטיקייט, און אין דער ליכטיקייט, וואָס ציטערט און וויגט זיך, הערט זיך זינגען און שפּילן, די פּמליא של מעלה זאָגט חצות, מלאכים - משוררים זינגען, קאַפּעליעס-מלאכים שפּילן, און אַלע שפּילן איין ניגון און אברהמ׳ל באַס פּאַסט צו צום ניגון, שווימט מיט אין זמר פֿון דער ליכטיקייט, וואָס וויגט זיך און הייבט און ציטערט אין דער הייך — — און פֿאַרציטערט בלייבט דער עולם...

און נאָך אַ ווינק אַרויף גיט דער אַלטער, און דער הימל שליסט זיך, אויפֿגעהערט האָט די מוזיק, שטערנדלעך שווימען און פֿינקלען, ציטערנדיק, ווי פֿון שטילן טרויעריקן נחת — —

און נאָך אַ ווינק טוט דער אַלטער און בײדע העלפֿטן פֿון דאַך איבער דער שאַפֿע פֿאַלן צוריק צו און פֿאַרשליסן און באַהעפֿטן זיך — פֿאַרשטיינערט זיצט דער עולם קוים מען אָטעמט, און עס הערט זיך צוריק אברהמ׳לס באַס.

— בו, בוה, בוהה, בוההה...

און פּליצלונג פּאַלט דער סמיטשיק מיטן באַס פֿון אברהמ׳לס האַנט אַרויס, ער שטעלט זיך אַוועק, דרייט זיך איבער צום עולם און הייבט אָן: שמע ישראל! און זאָגט עס מיט דער זעלבער נגינה, מיט וועלכער ער האָט געשפּילט אין הימל... און ער האָט געענדיקט און איז געפֿאַלן חלשות.

אברהמל באַס איז דעם צווייטן טאָג אין בית-המדרש נפֿטר געוואָרן.

פאַרטייטשונג פון העברעאישע ווערטער.

בְּמַעֲמַד — אין אַנוועזנהייט.

רשות — ערלויבניש

נֶהֱנֶה מִיגִיעַ כַּפּו — לעבט פון זיין אַרבעט.

מְצָרֵף — פאַראייניגט

כַּוָונות — געדאַנקען.

נִתְגַּלֶה — אַנטפּלעקט געוואָרן, באַוואוּסט געוואָרן.

כָּל תְּפוּצות יִשְׂרָאֵל — אַלע געביטן, וואו עס וואוינען יידן.

„מועד” — אַ טייל (סדר) פון תלמוד.

שַ״ס — גאַנץ תלמוד, 6 סדרים.

הִתְנַהֲגוּת שטייגער, פירונג.

פֶּלֶא — וואונדער. ביחידות — אליין.

מָרָא דְאַתְרָא — רַב פון שטאָט, פירער פון שטאָט.

מגושם — גראָב, פּראָסט. חוקר ודורש זיין — אויספאָרשן.

לא קם ולֹאַ זע — שטייט נישט אויף, רירט זיך נישט פון אָרט.

גוזר זיין — באַפעלן.

תוכו כַּברו — זיין אינערלעכקייט ווי זיין אויסערלעכקייט.

מִשְׁפָּט זיין — באַדינגען. עבדות—אַרבעט. נכשל—געשטרויכלט ווערן.

עת רצון — מאָמענט פון באַוויליגונג, פון ווילן.

מַדְרֵגָה — שטאפּל, שטופע. חולשות הַדַּעַת — מוטלאָזיקייט.

בְּקֵו הַבְּרִיאָה — ביים געזונד. הַתְרָאָה — אָנזאָג.

הַשְׁבָּעות—באַשווערן די פינסטערע, שלעכטע כוחות.

לִילִית—די מַלְכָּה פון די שֵׁדִים.

בַּר מִינָן—אַ מֵת. בִּתְמִימוּת—נאַיוו. לא כּי—נישט. הַרְשָׁאָה—ערלויבניש.

בַּר הָכִי—קענער. חצות—האַלבע נאַכט. יריבות—טעפּיכער.

הַפְּלֵא ופָלֶאַ—וואונדערלעך. יַעֲלֶה — זאָל אויפגיין (אַ תפילה וואָס מען זאָגט יום-כפור)

תנועה—באַוועגונג. פרנס—דאָזאָר.